

MŰSZAKI KÖNYVTÁROSOK KÉPZÉSE ÉS TOVÁBBKÉPZÉSE

1. Történeti visszapillantás.

A műszaki termelési könyvtárhálózat, mint ismeretes, az 1952-1956-ig terjedő időszakban jött létre. Már ezt az időszakot megelőzően is működtek ugyan egyes nagyüzemekben műszaki könyvtárak, számuk azonban elenyésző volt, és nem elégítették ki a fejlődő szocialista nagyipar követelményeit. Ennek a ténynek bizonyítására elegendő, ha az országos statisztikai felmérés vonatkozó adataira utalunk.^{1/} Ezekből kitűnik, hogy az 1957 december 31.-én működött 995 műszaki könyvtárból 727 könyvtár a felszabadulás után, tulajdonképpen 1952 és 1956 között alakult meg. A vállalati szakkönyvtárak számának ilyen nagymérvű gyarapodásában döntő szerepe volt az egyes ipari tárcák könyvtárügyi utasításainak, amelyeket az Országos Műszaki Könyvtár /továbbiakban OMK/ ösztönzésére és közreműködésével adtak ki. Az OMK a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségével közösen 1953 őszén kétnapos ankéton vitatta meg a műszaki könyvtárügy problémáit. Már ezen az ankéton is nyilvánvalóvá vált, hogy a könyvtárak számának szaporítása csak akkor járhat eredménnyel, ha a meglévő és újonnan létesülő szakkönyvtárakban megfelelően képzett szakkönyvtárosok dolgoznak. Ezért ettől az időtől kezdve az OMK módszertani irányító tevékenységét három fő irányban folytatta:

- a/ vállalati műszaki könyvtárak létrehozására és fejlesztésére vonatkozó miniszteri utasítások kiadásának szorgalmazása.
- b/ szakkönyvtárosok könyvtárosi képzése és továbbképzése.

^{1/} BALÁZS S. - SZABOLCSKA F.: A műszaki termelési könyvtárhálózat a statisztikai adatfelmérés tükrében I.r. - Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1958. 1. sz. p. 8-17.

c/ a szakkönyvtárak közötti tapasztalatcsere megszervezése, jó munkamódszerek elterjesztése.

A módszertani irányító tevékenység fent említett három formája közül ezuttal részletesen csupán a szakkönyvtárosok képzésével és továbbképzésével kívánunk foglalkozni.

Csaknem 5 évvel ezelőtt, 1953. december 8.-án kezdődött meg az OMK első négyhónapos szakkönyvtárosi tanfolyam. Ezen a tanfolyamon - a levelező tagozatot is figyelembe véve - 138 műszaki könyvtáros vett részt.^{2/}

A tanfolyam megindításával egyidejűen, az OMK megkezdte főhatóságával és az ipari tároakkal egyetértően a műszaki könyvtárosi munkakör képesítéshez kötésére szolgáló rendlettervezet előkészítő munkálatait. Ennek eredményeképpen 1954. május 28-án megjelent a népművelési miniszter 11-1-18/1954 Np.M.sz. utasítása, amely szabályozta egyben a képesítő vizsga rendjét is, és jelenleg is érvényben van. Az utasítás lényegében azt mondja ki, hogy függetlenített műszaki könyvtárosi beosztásban csak olyan személy dolgozhat, aki a tanfolyam anyaga alapján a képesítő vizsgát az OMK vizsgabizottságá előtt leteszi, illetve azok, akik később kerülnek ilyen munkakörbe, egy éven belül tartoznak a vizsgát letenni. Szabályozza az utasítás a képesítő vizsgabizonyítványok kiadását és a vizsgabizottság összetételét is.

Az első tanfolyam sikere és a fent említett utasítás következtében számos szakkönyvtáros kérte újabb tanfolyam indítását. Erre 1954 őszén került sor. Ez a tanfolyam mintegy 90 hallgató számára 1955 tavaszáig tartott. A függetlenített szakkönyvtárosokon kívül egyre több nem függetlenített könyvtáros is jelentkezett tanfolyamra. Ezért az OMK szükségesnek látta a harmadik tanfolyam megrendezését is. 1955. október 6-ától négy hónapon keresztül folyt ez a tanfolyam, amelyen már túlnyomórészt nem függetlenített könyvtárosok vettek részt. Feltűnő volt azonban, hogy a műszaki hálózaton kívüli könyvtárosok, pl. egyetemi tanszéki vagy a mezőgazdasági, az akadémiai hálózathoz tartozó könyvtárosok milyen nagy számban hallgatták az előadásokat, nyilvánvalóan azért, mert a szakkönyvtáros képzés kizárólag a műszaki területen folyt tervszerűen.

^{2/}ORMAY I.: Az Országos Műszaki Könyvtár első négyhónapos szakkönyvtáros tanfolyama. Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1954. 1. sz. p. 3-5.

A fent hivatkozott vizsgarendelet nyomán 1954 júniusában megkezdődtek a szakkönyvtáros-képesítő vizsgák is.^{3/}

A három tanfolyamon együttesen mintegy 300 könyvtárost képzett ki az OMK. A műszaki termelési könyvtárhálózat 1956-ban nem igényelt ennél több szakkönyvtárost, ezért a négyhónapos tanfolyamok szüneteltetését határoztuk el. Igen fontosnak látszott azonban a végzett szakkönyvtárosok továbbképzése, amit maguk a könyvtárosok is sürgettek. Az OMK az Országos Könyvtárügyi Tanács Képzési és Továbbképzési Szakbizottsága /1957-ig Oktatási Bizottság/ elé terjesztette a továbbképzés tematikáját, amely azt 1956 nyarán elfogadta. A továbbképzés megindítását 1956 őszére terveztük, az októberben kitört ellenforradalom azonban ezt a tervet meghiúsította.

Az ellenforradalom leverése után első feladatunk a műszaki termelési könyvtárhálózat újjászervezése volt. Ez a munka igen gyorsan haladt, úgyhogy -féléves késéssel- 1957 áprilisában megindíthattuk az első továbbképző előadássorozatot, amely -kisebb nyári szünettel - egy éven keresztül, 1958 májusáig tartott.

2. A tanfolyamok tematikája, jegyzetek.

A tanfolyamok tematikáját az OMK dolgozta ki, és azt hossz-
szas, beható vita után a Műszaki Könyvtári Tanács fogadta
el. Ennek értelmében a következő tárgykörökben hallgattak
előadásokat a tanfolyamok résztvevői:

- Állománygyarapítás /szerzeményezés/
- Feldolgozó munka /katalógusok, címleírás/
- Szakozás
- Könyvtári raktározás, berendezések
- Olvasószolgálat, könyvtári propaganda
- Műszaki tájékoztatás /dokumentáció/
- Nyomdai ismertek
- Könyvtári hálózatok, egyes nagykönyvtárak munkája.

Az elhangzott előadások alapján az előadók - a vizsga megkönnyítésére jegyzeteket állítottak össze, melyeket az OMK adott ki. Az első ízben 1954-ben kiadásra került jegyzetanyag 11 részből állott, lényegében a fenti tematikai csoportosításban. 1958-ban a 11 jegyzetet összevontuk, és mint a műszaki könyvtárosi képesítő vizsga anyagát -rövidítve-

^{3/} JÁNSZKY L.: Az első műszaki könyvtárosi vizsga. Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1954. 2. sz. 1 p.

korszerűsítve és átdolgozva újra kiadtuk. Ez a jegyzetanyag rendelkezésére áll -térítés ellenében- mindazoknak, akik tanfolyam hallgatása nélkül vizsgát kívánnak tenni.^{4/}

3. Az oktatás formája, módszerei.

A képzés mindhárom tanfolyam esetében négyhónapos volt, hetenként egyszeri, délelőtti 9 - 14 óráig terjedő elfoglaltsággal. A tanfolyamok összórászáma 80 - 85 óra volt. Az előadások mellett a hallgatók gyakorlati foglalkozásokon is résztvettek, elsősorban a katalógizálás és osztályozás tárgykörében, látogatást tettek az OMK-ban és a Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában. A vizsgára való felkészülés megkönnyítése céljából az OMK módszertani csoportja rendszeres tanácsadó szolgálatot vezetett be, ezenkívül pedig konzultációs napokat is rendezett, amelyeken az előadók válaszoltak a hallgatók által feltett kérdésekre.

Külön kell beszélnünk a szemléltető oktatásról, amelynek során házilag készített diafilmek vetítésével az előadók jól kiegészíthették az elméleti tudnivalókat.

A levelező tagozat hallgatói részére havonként egy ízben előadással egybekötött konzultációt szerveztünk, különös tekintettel a gyakorlati foglalkozásokra. Mindezek kétségtelenül hozzájárultak ahhoz, hogy a tanfolyamok hallgatói a vizsgákra jól felkészülhettek. 1956 után, a kiadott jegyzetek alapján vizsgázó könyvtárosok vizsgaeredményei már lényegesen gyengébbek voltak, ami arra enged következtetni, hogy az előadások hallgatása, a szervezett oktatás a jövőben valamilyen formában biztosítandó a vizsgára jelentkezők számára.

4. A vizsgák.

Az első képesítő vizsgát az említett utasításban foglalt előírásoknak megfelelően 1954 júniusában tartottuk. Ezt követően általában évenként két ízben ült össze a vizgabizottság, hogy a jelentkező vagy a pótvizsgára utasított szakkönyvtárosokat levizsgáztassa. A vizsga általában két részből, írásbeli és szóbeli részből állt. Az írásbeli részben a jelöltnek két vagy több könyv szabványszerinti címleírását kellett elkészítenie, ugyane könyveket a rendelkezésre bocsátott segédeszközök igénybevételével osztályoznia, a szóbeli részben pedig a

a gyarapító és feldolgozó munka,

^{4/}Műszaki könyvtárosi vizsga tananyaga. Bp. OMK 1958. 85 p.

az olvasószolgálat,
a könyvtári propaganda,
a dokumentáció és bibliográfiai munka,
tárgykörében megadott kérdésekre kellett felelnie. A vizsgák eredménye azt mutatta, hogy a vállalati szakkönyvtárosok túlnyomó része az anyagból jól, sőt igen jól felkészült, elméleti tudásuk többnyire meghaladta a gyakorlati tudásukat, ami különösen a címleírások készítésében nyilvánult meg. Általában a vizsgázók több mint 90 %-a megfelelt a követelményeknek. Ez az arányszám csak az 1956 utáni vizsgáknál romlott, amikor tanfolyam hallgatása nélkül, csupán a jegyzetanyag elsajátítása után jelentkeztek vizsgára könyvtárosok. Ekkor a bukási arányszám 50 %-ot is elérte. Maga ez a tény is mutatja, hogy a tanfolyamok előadás-sorozatai a hallgatók számára rendkívül hasznosak voltak.

5. A képzés eredményei.

Az OMK módszertani csoportjának a különböző könyvtárakban 1955-ben és 1956-ban végzett vizsgálatai azt igazolták, hogy a vizsgát tett, képzett szakkönyvtárosok munkája nyomán a szakkönyvtárak tevékenysége ugrásszerűen javult. Kétségtelenül hozzájárult ehhez az is, hogy a vizsga nyomán kiadott államérvényes bizonyítvány "hatott" egyes vállalatok vezetőire is, és komolyabban vették az addig sokszor elhanyagolt szakkönyvtár ügyét. Több esetben fizetésemelés is kísérette a bizonyítvány megszerzését. Sajnos rossz példákkal is találkozunk, különösen 1954-ben, amikor a vizsgát tett, képzett szakkönyvtárosokat elbocsátották, és helyüket nem töltötték be, vagy képzetlen adminisztrátorokkal pótolták. Ezt a tényt a Budapesti Pártbizottsággal közösen lefolytatott általános műszaki könyvtári vizsgálat is megerősözte. Azokon a helyeken azonban - és ezek voltak többségben, - ahol a szakképzett könyvtáros folytatta munkáját, a képzés eredménye a munkában is meglátszott. A műszaki fejlesztés kérdése azonban ennél is többet kívánt. Szükség volt arra, hogy a könyvtártechnikai alaptudással bíró szakkönyvtárosok elsajátítsák a korszerű tájékoztatás /dokumentáció/ fontosabb tudnivalóit is. Szükségesnek látszott továbbá, hogy a szorosan vett könyvtári munka területén is továbbképezzék magukat. Ezért kellett megszerveznünk a szakkönyvtárosok továbbképző előadássorozatát.

6. A továbbképzés.

Mint a történeti visszapillantásban már szó volt róla, a továbbképzés megindulását az ellenforradalom késleltette.

1957 áprilisában azonban 80 résztvevővel megindult a két főágazatban folytatott továbbképzés. Az egyik főágazatban meglehetősen kötetlen tematikával elsősorban a haladó bibliográfiai és dokumentációs módszerekről tartottunk általában havonta 2-2 órás előadásokat, a másik főágazatban pedig a műszaki irodalom szakozása terén hallottak elméleti jellegű előadásokat, és tartottak gyakorlatokat a műszaki könyvtárosok. Ez utóbbi ágazatnak mintegy 30 rendszeres hallgatója volt, tulnyomórészen a kutató- és tervezőintézetek könyvtárosaiból.

A bibliográfiai-dokumentációs előadássorozatban módot találtunk arra, hogy a legfontosabb munkamódszerek ismertetésén tulmenően egyes fejlett ipari államok dokumentációs szolgáltatásairól is beszámoljunk, továbbá rámutassunk a műszaki szakirodalmi tájékoztatás legujabb módszereire is. Mindez azonban nem elegendő. Ha azt akarjuk, hogy az intézeti és vállalati szakkönyvtárak valóban a műszaki fejlesztés elősegítői legyenek, akkor az ott dolgozó szakkönyvtárosokat részletesen meg kell ismertetnünk a könyvtárosi munka tudni-valóin kívül, a műszaki irodalmi tájékoztatás munkájával és módszereivel is. Éppen ezért az OMK fő feladata, véleményünk szerint, hogy az 1958/1959. oktatási évben a dokumentalisták és könyvtárosok számára ilyen jellegű tanfolyamot indítson.

7. Dokumentalista-képzés.

A Szovjetunióban, a baráti népi demokráciákban, de a fejlett iparu tőkés országokban is egyre nagyobb szerepet kap a szakirodalmi tájékoztatás munkája. Minthogy hazánkban az OMK egyben a műszaki irodalom dokumentációjának a központja is, reá hárul az a feladat, hogy a dokumentációs szolgáltatások nyújtásán kívül a vállalatokban és intézményekben dolgozó szakkönyvtárosokat és dokumentalistákat megtanítsa arra, hogyan kell felhasználni a központi dokumentációs szolgáltatásokat, melyek azok, hogyan lehet azokhoz hozzájutni, továbbmenően, milyen dokumentációs munkát végezzenek az ezekben az intézményekben dolgozó munkatársak, hogy az ilyenirányu erőfeszítések ne fedjék, vagy keresztezzék, hanem a népgazdaság érdekében kiegészítsék egymást. Külföldön, a Német Demokratikus Köztársaságban vagy Hollandiában például már évek óta folyik a dokumentalisták tervszerű oktatása. Ezeknek a gondos tanulmányozása és a tematikának hazai viszonyokra való alkalmazása után ez év őszén az OMK meg fogja indítani a dokumentalista-képzést. Ezzel kapcsolatban meg kell említenünk, hogy a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség /F.I.D./ igen élénk érdeklődést tanúsít e terv iránt.

8. Összefoglalás.

Magyarországon a szakkönyvtáros-képzés 1953 végén indult meg. Eredményeképpen több mint 300 könyvtáros tett műszaki könyvtárosi képesítő vizsgát. A képzés után egyre sürgetőbben vetődött fel a továbbképzés szükségessége. Ennek iránya a modern könyvtári tájékoztató munka módszereinek elsajátítása volt. Ezt követi 1958/1959-ben a dokumentalista-képzés. A képzés és továbbképzés az egyik leghatásosabb eszköz a könyvtári hálózat munkájának megjavítására.

Végezetül külön köszönetet mondunk a tanfolyam előadóinak valamint a helyiségeket rendelkezésünkre bocsátó MTESZ-nek, a Közalkalmazottak Szakszervezetének, és az Országos Széchényi Könyvtárnak.

Jánszky Lajos

- x - x - x -

Az Országos Műszaki Könyvtár május 29 - 30 -án műszaki könyvtárosi képesítő vizsgát tartott. A vizsgán 33 jelentkező vett részt, akik közül 32 sikeresen végzett. Kitűnően vizsgáztak a következők: Osváth Lászlóné, Dr. Tombor Tiborné /Orsz. Élelméztudományi Intézet/, Arany Sándorné /É.M. Dokumentációs és Nyomtatványellátó Vállalat/, Zákány Zoltánné /Fémipari Kutató Intézet/. Jelesen vizsgázott: 6; jól végzett: 7, megfelelt 15.